

Безкоровайний Богдан Вікторович,
аспірант Національної академії
прокуратури України

КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗА УЯВНИМ ОБРАЗОМ ПІД ЧАС ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

На сьогоднішній день в юриспруденції використовується значний категорійно-понятійний апарат. Однак, багатьом термінам властива багатозначність, тобто наявність багатьох дефініцій, що породжує розходження у їх розумінні та використанні. Навіть у межах одного нормативно-правового акту зустрічаються одні і ті ж категорії, які позначаються різними термінами. Проте слід пам'ятати, що впорядкування термінології, її систематизація та уніфікація є одним із важливих завдань теорії права загалом і криміналістики зокрема.

Враховуючи багаторічний досвід слідчої діяльності щодо ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання виникає потреба в удосконаленні правових та тактичних основ об'єктів, що пред'являються для впізнання.

Проведене нами дослідження дає підстави констатувати той факт, що можливості слідчого під час пред'явлення для впізнання на практиці тлумачаться значно ширше, ніж це передбачено КПК України. Так, працівники правоохоронних органів вважають допустимим пред'явлення для впізнання низки об'єктів, що не передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством. Провівши аналіз наукової літератури, можемо стверджувати, що низка вчених, у своїх рекомендаціях виходить за межі нормативно-правового переліку об'єктів, що можуть бути пред'явлені для впізнання: особи, речі, труп. Окремими вченими цей перелік значно розширюється, зокрема, у посібниках для слідчих або підручниках з криміналістики можна зустріти вказівки авторів на те, що об'єктами пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами можуть бути: 1) особи, трупи, частини трупів, предмети, документи, тварини, ділянки

місцевості, приміщення, будови; 2) особи, предмети, тварини, трупи, частини трупів, приміщення, ділянки місцевості; 3) особи, тварини, птахи, трупи людей, а також тварин, речі.

Аналізуючи практику пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами, окремі вчені підтримують означену вище неправомірність діянь слідчого, намагаючись надати їм наукове обґрунтування, всупереч приписам закону.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість пред'явлення для впізнання лише трьох груп об'єктів: особи, речі, трупа (ст. ст. 228–230 КПК України). Інших ж видів об'єктів законодавець не передбачив. З цих причин, власне розширене тлумачення цих норм права є підставою для порушення вимог закону слідчим, прокурором, з врахування усіх негативних наслідків, що можуть настати у майбутньому. Це може бути визнання зібраних під час пред'явлення для впізнання доказів недопустимими. Разом з тим, впізнання за уявними образами на процесуальній основі таких об'єктів як тварини, окремі ділянки місцевості, будівлі, приміщення та інших вбачаємо можливим. Однак не в межах такої слідчої (розшукової) дії як пред'явлення для впізнання, а під час слідчого експерименту або в умовах непроцесуального впізнання і ідентифікації за уявними образами.

Вагому підставу для розширеного тлумачення вченими об'єктів, що підлягають пред'явленню для впізнання, що суперечить чинному кримінальному процесуальному законодавству, вбачаємо у вимогах слідчої практики. Ці вимоги полягають у необхідності пред'явлення для впізнання більш широкого кола об'єктів, що можливо ідентифікувати за уявними образами, ніж ті, що передбачені ст. ст. 228-230 КПК України.

Разом з тим, у кримінальному процесуальному законі не чітко вказані поняття об'єктів, що підлягають пред'явленню для впізнання. Так, наприклад, ст. 230 КПК України передбачає пред'явлення трупа для впізнання. При цьому, законодавець не дає роз'яснення щодо того, які саме трупи можуть бути пред'явленні для впізнання: осіб, тварин, птахів чи інших

біологічних організмів. Причому, ст. 229 КПК України також не передбачено чіткого переліку речей, що можуть бути пред'явленні для впізнання. Оскільки поняття трупа відноситься до категорії загальних понять, тобто до невизначеної кількості елементів, то необхідно вдосконалити положення, додавши вказівку про можливість пред'явлення конкретних трупів до впізнання (особи, тварини чи інших біологічних об'єктів). Хоча можливо й стверджувати, що оскільки законодавець у ст. 230 КПК України під час проведення пред'явлення трупа для впізнання відсилає до ч.ч. 1, 8 ст. 228 КПК України, то допускається законодавцем лише пред'явлення трупа особи для впізнання. Однак, якщо ж законодавець мав на увазі саме цю позицію, то, на наш погляд, доречною є необхідність прямої вказівки про це у законі.

У зв'язку з цим, враховуючи вимоги слідчої практики, як один з основних напрямів вдосконалення правових та тактичних основ ідентифікації за уявними образами під час пред'явлення для впізнання, ч.1 ст. 230 КПК України слід доповнити наступним текстом: «Для впізнання пред'являтися можуть трупи осіб, тварин та інших біологічних об'єктів, що мають ідентифікуючі ознаки».

Особа, річ, труп – це безпосередні об'єкти ідентифікації під час пред'явлення для впізнання. Поряд з процесуальними приписами існує і криміналістична опосередкована ідентифікація об'єкта за уявними образами. Особливість ідентифікації об'єкта за уявними образами виявляється не за допомогою безпосереднього сприйняття ознак об'єкта, що пред'являється, а за допомогою безпосереднього сприйняття різних відображень об'єкта. При цьому, означені відображення на момент ідентифікації або відсутні у розпорядженні слідства, або не можуть бути пред'явлення через тактичні особливості ходу проведення кримінального провадження. Такі замітники оригіналу об'єкту, що підлягає впізнанню (фотографії, відеоматеріали) слід виділити в окрему групу об'єктів ідентифікації за уявними образами, що може бути проведена як в процесуальній так і в непроцесуальній формах. Під час

пред'явлення для впізнання п.п. 6, 7 ст. 228 КПК України передбачена можливість пред'явлення лише особи для впізнання по фотознімках та відеоматеріалах. Пред'явлення речей або трупа по фотознімках чи відеоматеріалах не передбачено, однак у слідчій практиці є потреба у такому пред'явленні. Так, наприклад, у слідчій практиці доволі часто виникає необхідність пред'явлення трупа для впізнання за фотознімком, коли на момент пред'явлення трупа для впізнання сам труп не зберігся і особа потерпілого не була встановлена, однак є збережені фотознімки трупа з місця події у кримінальному провадженні. Враховуючи потреби слідчої практики вбачаємо наявність необхідності у вдосконаленні норми щодо пред'явлення трупа для впізнання шляхом доповнення її можливістю здійснення пред'явлення трупа для впізнання, у разі необхідності, по фотознімку.

Важливе значення під час наукового дослідження проблематики удосконалення правових та тактичних основ ідентифікації за уявними образами під час пред'явлення для впізнання слід віднести наступне: пред'явлення для впізнання має науково обгрунтовану класифікацію суб'єктів впізнання, що створює основу для успішного і ефективного вирішення поставлених пізнавальних та реконструкційних задач.

Окреслено, що ідентифікація особи за уявним образом під час проведення впізнання, відповідно до ст. 228 КПК України може здійснюватися за ознаками зовнішнього вигляду та іншими прикметами. Тож, поняття «інші прикмети» у теорії криміналістичної ідентифікації слід розуміти як можливість ідентифікації особи за ознаками запаху, дотику, смаку та ін. Однак, виходячи зі змісту положень ст. 228 КПК України, в якій йдеться про процедуру проведення впізнання, законодавець передбачає можливість впізнання лише за прикметами, які особа візуально спостерігала. З цих причин, слід констатувати, що ідентифікація особи за ознаками запаху, смаку, дотику не передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством. Як наслідок, результати такої ідентифікації за уявними образами під час пред'явлення для впізнання не

матимуть доказового значення. Тому нами запропоновано внести зміни у ч. 9 т. 228 КПК України і викласти її у такій редакції: «За правилами цієї статті може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за ознаками запаху, смаку, дотику, голосом або ходою, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання».